

HET VERGETEN VERZET

Marie-Joseph Versichele, een van onze verzetsvrouwen in de expo. Feestelijke verwelkoming in Deinze, bevrijding 1944.

nazareth

GESCHIEDENIS IS EMOTIE

In het Erfgoedhuis is een nieuwe tentoonstelling te zien over het vergeten verzet tijdens WOII, met de cruciale rol van vrouwen in en rond Nazareth. Collega's Nele en Tanja vertellen over hun ervaringen tijdens de opbouw.

Expo toont unieke fotocollectie van en door de Duitse bezetter

De fotocollectie van Denis Pieters is heel bijzonder, omdat alle beelden destijds door de Duitse bezetter zijn gemaakt. Met hun fototoestellen namen ze voortdurend snapshots terwijl ze oorlog voerden. Foto's van het leven rond hen, hun oorlogsdaden, hun gevangenen en hoe hun vlaggen en aanwezigheid opdoken in de veroverde steden en dorpen.

Zo zien we Duitse militairen marcheren in de Veldstraat in Gent en hun strategie bespreken in Ooike. Duitse militairen die Belgische krijgsgevangenen door Nazareth begeleiden en poseren aan een bunker in Eke.

Deze unieke beelden en hoe de Duitse bezetter onze regio doorkruist, zijn te zien in de tentoonstelling.

Duitse militairen langs de weg in onze regio. Juni 1940.

Vluchtelingen en verzet

In de ochtend van 24 februari 2022 schrikken we allemaal op. Russische troepen vallen Oekraïne binnen. Het is geen daad van zelfverdediging. De VN-veiligheidsraad gaf er geen toestemming voor. Amnesty International noemt het een daad van agressie, een oorlogsmisdrijf.

Het nieuws stroomt langs alle kanalen binnen. We staan bij de bakker en spreken ons ongeloof uit. Beelden bereiken ons, van mensen op de vlucht, met kinderen, met pak en zak, met honden en katten. Vrouwen, mannen, tieners, kinderen: we herkennen onszelf in hen. Een stad vergelijkbaar met Brussel wordt voor onze ogen gebombardeerd.

Op sociale media zien we de beelden van spontane betogingen overal ter wereld tegen deze oorlogsdad. Een foto van een jongeman met een bord in Berlijn trekt de aandacht. We lezen: "Beste meneer Poetin, kunnen we dan nu vooruit spoelen naar de dag waarop je je in een bunker terugtrekt en zelfmoord pleegt?"

We horen op het nieuws de vertrouwde stem van Rudi Vranckx. De woorden Blitzkrieg, vluchtelingen en verzet vallen. Dit treft ons diep. Want op dat moment zitten wij midden in de voorbereiding van de nieuwe tentoonstelling in het Erfgoedhuis. Een expo over het vergeten verzet en in het bijzonder over de rol van de vrouwen, waarin net deze woorden vorm krijgen.

Rudi Vranckx getuigt over zijn ervaring met bombardementen in Bagdad:

"Bij het geluid van de eerste bommen ga je in shock. Daarna volgt de angst, dan de onzekerheid. De oeroude reflex om weg te rennen komt naar boven. Je bent niet meer rationeel. Dat merk je ook aan de kilometerslange files: je wil weg, maar waarheen?"

We kiezen de foto's bij onze tentoonstelling en stuiten op de unieke fotocollectie van de Nazarethse verzamelaar Denis Pieters. De foto's van de vele vluchtende gezinnen langs de binnenwegen van onze regio, confronteren ons met de actuele situatie in Oekraïne.

Lees in deze themakrant over de verzetsvrouwen van Nazareth en omgeving. Is jouw interesse gewekt? Bezoek dan de tentoonstelling in het Erfgoedhuis vanaf 8 mei 2022.

Mensen slaan in paniek. Een vluchtelingenstroom komt op gang. Deinze, mei 1940.

Deze themakrant is een uitgave van het lokaal bestuur Nazareth, 28 april 2022.

Teksten en concept: Tanja Smet, Nele Van Havere / **Eindredactie:** Els Verbeke / **Vormgeving en druk:** die Keure

Onze zoektocht naar de verzetsvrouwen

Terwijl ze in Nederland hun vrouwelijke verzetsstrijdsters hoog in de publieke herinnering houden, is er over de Belgische verzetsvrouwen van WOII bijna niets terug te vinden. Toch was het verzet in onze regio ook fel aanwezig en moeten daar zeker vrouwen bij geweest zijn. Wie zijn ze en waarom zijn ze vergeten? Met deze vragen begonnen we in 2021 ons onderzoek.

Onze eerste verzetsvrouw

We kloppen eerst aan bij de 11 november vereniging van Nazareth. We bekijken samen hun collectie en hun documenten- en fotoboek over de wereldoorlogen.

In het boek zien we onze eerste verzetsvrouw in haar uniform van het Geheim Leger. Haar ontwapende lach raakt ons. Onder haar foto staat: "De thuiskomst van **Lily van Oost**, weerstander en lid van het Geheim Leger."

Wie is zij en wat was haar rol in de weerstand? We vinden haar naam en nog enkele andere vrouwen-namen terug in de ledenlijsten van het Geheim Leger in het boek maar geen verdere informatie.

Indringende gesprekken met de families

We zoeken verder en vinden op de website BelgiumWWII het verhaal van Lily van Oost. We bellen met auteur en onderzoekster **Claire Pahaut**. We horen een duizelingwekkend en pakkend verhaal over een verzetsfamilie in Huise en het Geheim Leger. Moedige jonge vrouwen trotseren in het verzet het dagelijks aanwezige gevaar. We leren over de deportatie van ongeveer 2300 Belgische verzetsvrouwen naar het concentratiekamp voor vrouwen in **Ravensbrück**.

Snel na Lily vinden we **Marie-Joseph en Agnès**. Uiteindelijk botsen we ook op **Rachel**, de uitermate moedige Nazarethse verzetsvrouw.

Het wordt een bijzondere zoektocht met even bijzondere ontmoetingen. We spreken de kinderen van alle verzetsvrouwen en van twee verzetsmannen. Het zijn indringende gesprekken. De families duiken op hun beurt in hun geschiedenis en herinneren zich nog meer belangrijke details. We mogen de familiealbums inkijken en krijgen talrijke foto's en gekoesterde voorwerpen voor onze tentoonstelling. De verzetsvrouwen komen tot leven.

Concentratiekamp enkel voor vrouwen

We lezen boeken over het verzet in België en Ravensbrück. We ontdekken op die manier dat **Marc De Bel** zijn boek "Marie, codenaam Jeanne" deels gebaseerd heeft op het levensverhaal van Lily van Oost. Het verhaal is historisch onderbouwd. Hij heeft Lily uitgebreid geïnterviewd en voerde een diep onderzoek naar het vrouwenconcentratiekamp Ravensbrück. Het grijpt je bij de keel. Het leven in Ravensbrück is de hel en staat enkel in het teken van de dood.

Dat er zoiets bestond als een concentratiekamp voor vrouwen, en dus niet per se voor Joodse vrouwen, is voor ons een nieuw gegeven. In onze expo belichten we Ravensbrück op een serene manier, in een aparte belevingsruimte en met respect voor de vele vrouwen die er de dood vonden, en ook voor zij die het overleefden en dit trauma hun hele leven meedroegen.

Lily van Oost schreef ook haar verhaal neer: "De valse stilte." Zij kan het pas 30 jaar na de oorlog uitbrengen. Tot dan schrijft ze al haar angsten en getuigenissen van zich af op kleine briefjes, die ze bewaart in twee koffers.

We graven dieper en ontdekken dat een paar van onze verzetsvrouwen met elkaar in contact kwamen tijdens hun verzetswerk. Twee van hen verbleven in Ravensbrück.

Anne-Marie 'Lily' van Oost

Vrouwen in het verzet: uniek thema in België

De mensen in ons onderzoek leiden ons naar andere mensen, die we nodig hebben om méér te weten. De vele getuigenissen brengen de verhalen tot leven. Ook Marc Verschooris, gewezen lector aan de Hogeschool Gent en onderzoeker over het verzet, helpt ons om de verzetspuzzel te leggen. Ook hij kwam in contact met een van onze verzetsvrouwen. Stap voor stap ontvouwt zich het verzet voor ons. Van inlichtingenagenten die vanuit Londen hier per parachute gedropt worden tot koeriers die gewonde Engelse piloten verzorgen.

Karla Vanraepenbusch, een jonge historica met een hart voor storytelling, komt op ons pad. We vinden in haar de perfecte bondgenoot. Zij legt ons haarfijn uit waarom vrouwen onderbelicht zijn in de geschiedenis.

Destijds waren de mannelijke geschiedschrijvers meer geïnteresseerd in het spectaculaire van het gewapende verzet, dat eerder door mannen werd gevoerd. Bovendien vonden de Vlaamstalige auteurs het veiliger om onderzoek te doen naar de collaboratie in België dan om zich in het verzet te verdiepen.

Karla vindt onze invalshoek uniek voor België. Want in ons land staat het onderzoek naar vrouwen in het verzet nog in de kinderschoenen. Karla giet de feiten en onze verhalen in een boeiende tekst. Je ontdekt die in de tentoonstelling en de brochure.

Brochure

De publicatie die bij de tentoonstelling hoort, biedt een inkijk in het vergeten verzet van onze regio en beschrijft de verhalen van vier verzetsvrouwen en een verzetsman uit onze streek.

Te koop voor 7 euro in de bib of via www.nazareth.be/hetvergetenverzet

Geschiedenis is emotie

Oorlog is de optelsom van menselijke verhalen. We brengen slechts enkele van deze verhalen. Opdat zij herinnerd worden en wij hun namen niet vergeten. Laat je door hen inspireren!

Van links naar rechts: verzetsvrouw Agnès della Faille D'Huyse, met haar zussen Berthe, Marie-Madeleine en Sébastienne. Agnès was burgemeester van Huise en ging reeds in WOI bij het verzet.

Verzetwerk is levensgevaarlijk

De bezetting heeft een zware impact op het dagelijkse leven. Honger, geweld en onderdrukking zijn overal aanwezig. Gewone burgers, zowel mannen als vrouwen, worden gemobiliseerd om de vijand te helpen of juist tegen te werken. De grenzen tussen oorlogszone en thuisfront vervagen. **Thuis is een oorlogszone.**

Vaak belanden mensen in het verzet via familieleden, vrienden of bureu. Logisch, want wederzijds vertrouwen is hier essentieel.

Het verzetwerk is uiteenlopend. Het gaat van bladen van de clandestiene pers rondbrengen tot informatie verzamelen om door te geven binnen een inlichtingennetwerk, in de hoop daarmee de geallieerden te helpen. Sommigen verstoppen onderduikers, bijvoorbeeld geallieerde piloten of mannen die verplicht in Duitsland moeten werken, verzetsmensen die vrezen dat de bezetter hun illegale activiteiten heeft ontdekt of Joden die vervolgd worden.

Verzet plegen is levensgevaarlijk. De dreiging van aanhouding, foltering en deportatie is dagelijks aanwezig.

Saboteren!

De **V-Liga** is de eerste verzetsgroep die in Nazareth een cel opricht. Dit gebeurt in 1941 door de Nazareen **Abel Simoens**. Wordt Abel opgepakt? Hoe overleeft Abel zijn wereldoorlog? Je ontdekt zijn verhaal in onze tentoonstelling. Vanaf 1943 heeft het **Geheim Leger**, opgericht door Belgische soldaten die hun land willen bevrijden, meerdere schuiloorden in Nazareth en onze regio. In de aanloop naar de bevrijding plegen zij sabotageacties. Hoe en waar saboteert men de Duitse bezetter in Nazareth? Waar haalt het verzet wapens en dynamiet? Slagen alle acties? Dat ontdek je op onze verzetstafel in de tentoonstelling.

Abel Simoens, 1939

Verzet is ook vrouwenwerk

In de beginjaren van de bezetting zijn de vrouwen amper betrokken bij de georganiseerde verzetsgroepen die in de steden ontstaan. In 1943 komt daar verandering in, wanneer Belgische mannen massaal in Duitsland moeten werken. Omdat ze ofwel dwangarbeid uitvoeren ofwel ondergedoken zijn, zijn **minder mannen** beschikbaar voor verzetwerk. Dat maakt de weg vrij voor meer vrouwen in het verzet.

Verzetsgroepen zetten vrouwen eerst in om onderduikers te verstoppen en als koerierster om geheime boodschappen over te brengen. Vrouwen zijn minder verdacht, omdat de nazi-ideologie doordrongen is van conservatieve ideeën over **genderrollen**: de plaats van de vrouw is aan de haard.

Hun opleidingsniveau kwam overeen met die van de mannelijke inlichtingsagenten, maar die hadden vaker een gezin. Binnen het verzet nemen vrouwen soms erg belangrijke rollen op. Dat zien we ook bij enkele van “onze” verzetsvrouwen.

Wat hun taak ook was, de rol van de vrouw in het verzet was cruciaal.

Waarom ontbreken de vrouwen in de Belgische geschiedenis van het verzet tijdens WOII?

Door historica Karla Vanraepenbusch

Een nieuwe wereld, die van de oorlogsgeschiedenis, ging voor mij open toen ik werkte bij het CegeSoma. Doordat ik tijdens mijn opleiding tot historica nauwelijks met dat onderzoeksveld in aanraking was gekomen, had ik er veel misvattingen over. Zo dacht ik dat oorlogsgeschiedenis zich beperkte tot de studie van veldslagen, militaire strategieën en soldaten. Tot mijn vreugde bleek oorlogsgeschiedenis al lang geen ‘**mannending**’ meer te zijn. De historici die op het CegeSoma werkten, mannen en vrouwen, deden onderzoek naar het effect van oorlogen op de mens en maatschappij. Hun onderzoek ging over oorlogsherinneringen en -trauma’s, collaboratie en natuurlijk ook over verzet.

Toch bleek dat mannen wel nog de studie van het verzet domineerden. In de eerste plaats waren het vooral mannen die zich over het onderwerp bogen. Ten tweede schreven zij bijna uitsluitend over mannen. Ze definieerden verzet als ‘illegale actievoering binnen organisatieverband’. Daarmee belichtten ze vooral de spectaculaire acties van verzetsstrijders, die actief waren in gewapende verzetsgroepen. De weinige Belgische historici die zich verdiepten in de rol van vrouwen bekeken dat onderwerp door een mannelijke lens. Zo kwalificeerden ze het vrouwelijke verzetwerk steeds weer als ‘ondersteunend’, een woord waar ze een negatief

waardeoordeel aan verbonden. Dat terwijl de meeste mannen in het verzet ook ondersteunend werk uitvoerden, maar dat vermeldde ze er niet bij.

In Nederland is de interesse voor het verzet altijd al groot geweest, en het onderzoek naar verzetsvrouwen kent er momenteel een ongekende bloei. De Nederlandse historici kijken op een heel andere manier naar verzet. Door de focus te verleggen van militaire naar burgerlijke aspecten, van georganiseerde groepen naar individuen, en van opzienbarende naar onzichtbare en ondersteunende acties, hanteren zij een definitie die veel inclusiever is. Zo hebben zij ook aandacht voor de vele vrouwen die stil verzet pleegden in het verlengde van hun dagelijkse leven, bijvoorbeeld vrouwen die bij de gemeente werkten en voedselbonnen stalen of huisvrouwen die onderduikers hielpen. Met hun onderzoek tonen de Nederlanders aan dat verzet ook vrouwenwerk was, zonder daar misplaatste waardeoordelen aan te verbinden. Want ook vrouwen leverden een belangrijke bijdrage aan de strijd tegen de nazibezetter, en zij zetten daarbij evenzeer hun leven op het spel.

Feit is dat ze er ook waren, de Belgische vrouwen die verzet pleegden. Met hun verzetsdaden droegen zij bij aan de strijd tegen de Duitse bezetter. In de tentoonstelling “Het vergeten verzet, vrouwen tijdens WOII in en rond Nazareth”, leer je er vier kennen. Hun profiel was erg divers. We willen zeker geen romantisch beeld creëren van deze vrouwen als avonturiersters. **Het waren gewone vrouwen in buitengewone omstandigheden.** Lily, Marie-Joseph, Agnès en Rachel: alle vier overleefden ze de oorlog, maar het heeft bij sommigen maar een hartje gescheeld.

Een zeldzaam beeld. Lily (tweede van rechts) en enkele leden van haar verzetsgroep, onder wie 3 vrouwen, 1943.

EXPO HET VERGETEN VERZET

VROUWEN TIJDENS WOII IN EN ROND NAZARETH

Maak kennis met Lily, de jonge vrouw die op de affiche is afgebeeld. Zij was amper 17 jaar, toen in 1940 de oorlog uitbrak. Zie je haar mooie volle krullenbos? Daarin verstopte ze geheime boodschappen voor het verzet.

In onze expo ontmoet je vier verzetsvrouwen: Lily, Marie-Joseph, Agnès en Rachel. Ze waren erg verschillend: jong of oud, van adel of uit de middenklasse, hoog opgeleid of laag geschoold, ongebonden, echtgenote of moeder. Het waren gewone vrouwen in buitengewone omstandigheden, die met hun verzetsdaden bijgedragen hebben aan de strijd tegen de Duitse bezetter.

Veel mensen denken dat de Tweede Wereldoorlog een mannenzaak was. In werkelijkheid was het een totale oorlog, die werkelijk iedereen raakte. Feit is dat ze er waren, de vrouwen die verzet pleegden. En hun rol was cruciaal. Onze tentoonstelling plaatst deze vergeten vrouwen in de schijnwerpers.

Erfgoedhuis, Drapstraat 16, 09 396 49 30,
erfgoed@nazareth.be

Feestelijke opening op zondag 8 mei, 14:00-17:00
Open elke eerste en derde zaterdag van de maand,
14:00-17:00 (gesloten in juli), ook open na afspraak

Meer info: www.nazareth.be/hetvergetenverzet

Feestelijke opening op 8 mei

Op 8 mei openen we de expo voor het publiek. Niet toevallig is het dan net moederdag én V-dag: op 8 mei 1945 capituleerde nazi-Duitsland officieel.

Vanaf 14:00 ben je welkom. We trakteren op een drankje, muziek van de jaren 1940 en er is een gegidste rondleiding. De eerste 40 vrouwen en meisjes krijgen van ons een mooie attentie.

Kom de verhalen ontdekken van onze verzetsvrouwen en -mannen. Voel hun kostuums, pak hun fiets vast, vind de dynamiet, kraak de code en hoor "Radio België" uit Londen. Word stil bij de indringende getuigenissen. Proef de euforie van de bevrijding in Nazareth en omstreken. Laat je inspireren door nog meer pioniersvrouwen van vroeger en nu. Nele en Tanja van team cultuur en erfgoed, verwachten jou!

De Nazareners vieren uitbundig verzetsstrijder Abel Simoens en zijn vrouw Gaby, tijdens een stoet ter zijner ere. Foto genomen aan het Burgerlijk godshuis, Nazareth, 1945.

Deel jouw verhaal

Ken jij een verzetsvrouw in jouw familie? Een vrouw die het verschil maakte tijdens WOII? Vertel ons jouw verhaal.

Want deze expo is enkel mogelijk doordat de vrouwen of hun familie bereid waren hun verhaal te vertellen. Een persoonlijke getuigenis geeft de geschiedenis een gezicht. Hoe meer verschillende perspectieven, hoe beter we de geschiedenis kunnen reconstrueren.

Zo had Marie-Joseph als sergeant zeven agenten onder zich, onder wie zes vrouwen. Volgens mondelinge overlevering werkte ze kort samen met Lucy Minnens. We vonden over Lucy niet voldoende informatie om haar uitgebreid in onze expo te tonen. Maar wel genoeg om haar verhaal te bewaren en haar naam bij de vergeten verzetsvrouwen toe te voegen.

In het Erfgoedhuis bewaren we lokale verhalen voor toekomstige generaties. Wie weet krijgt jouw grootmoeder, tante of verre nicht straks een plek in onze tentoonstellingsruimte? Door jouw familieverhaal publiek te maken, kan iedereen ervan meegenieten. Verhalen verbinden mensen.

Laat jouw verhaal achter op www.nazareth.be/hetvergetenverzet of bel naar het erfgoedteam, 09 396 49 30.

Lucy Minnens (1925-1947), koerierster bij het verzet in en rond Deinze.

Erfgoedwedstrijd

Wat is de naam van het radioprogramma uit Londen, dat men in België stiekem beluisterde, met kans op een zware straf door de Duitse bezetter?

Doe mee aan onze wedstrijd en maak op een gratis exemplaar van de brochure én een duoticket voor de officiële opening van de expo op 8 mei om 10:30. Er is een woordje van de burgemeester, livemuziek, een rondleiding en een feestelijke receptie. Auteur Marc De Bel getuigt over zijn ontmoeting met Lily van Oost en historica Karla Vanraepenbusch vertelt over vergeten vrouwen in onze geschiedenis.

Bezorg jouw antwoord uiterlijk op woensdag 6 mei om 14:00 via erfgoed@nazareth.be of bij Erfgoed, Dorp 1, 9810 Nazareth.

Tip: kraak de code: je vindt het antwoord in deze themakrant.

